

JA NYT: MAAILMA!

KUUSI NÄYTELMÄÄ
SAKSANKIELISILTÄ NÄYTTÄMÖILTÄ

GOETHE
INSTITUT

Ja nyt: Maailma!

Ja nyt: Maailma!

Kuusi näytelmää
saksankielisiltä näyttämöiltä

Toimittaneet

Jukka-Pekka Pajunen ja Merja Sainio

Toimitus:
Jukka-Pekka Pajunen
Merja Sainio

Ulkoasu ja taitto:
Merja Sainio

Kannen kuva:
Kaj Skön / Vastavalo

Kustantaja:
Goethe-Institut Finnland
Salomonkatu 5 B
00100 Helsinki
www.goethe.de/suomi

Valmistaja:
BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

Käännösten oikeudet suomentajilla.

Toinen, korjattu painos

© 2021 Goethe-Institut Finnland

ISBN 978-952-94-4050-4 (nid.)

ISBN 978-952-94-4051-1 (EPUB)

Sisällys

Toimitukselta	7
Kiitokset	9
ELFRIEDE JELINEK <i>Jackie. Tyttö ja kuolema IV</i>	11
SIBYLLE BERG <i>Ja nyt: Maaailma!</i> <i>eli Niin kutsuttu ulkona ei sano minulle mitään</i>	37
EWALD PALMETSHOFER <i>Harhautuneet</i>	77
FALK RICHTER <i>In My Room</i>	267
THOMAS KÖCK <i>tulviva paratiisi (harhautunut sinfonia)</i>	343
ENIS MACI <i>Sivustakatsojat</i>	415
Näytelmäkirjailijat	513

ALKUPERÄISTEOKSET

ELFRIEDE JELINEK: *Jackie näytelmäsykluksesta Der Tod und das Mädchen I-V. Prinzessinnendramen*

Ensiesitys: 24.11.2002 Deutsches Theater Berlin

Oikeudet: Piper Verlag, München/ Berlin 2003,

Piper Verlag, Georgenstraße 4, D-80799 München

SIBYLLE BERG: *Und jetzt! die Welt! Es sagt mir nichts, das sogenannte Draußen*

Ensiesitys: 23.11.2013 Maxim Gorki Theater Berlin

Oikeudet: Rowohlt Theaterverlag, Kirchenallee 19, D-20099 Hamburg

EWALD PALMETSHOFER: *Die Verlorenen*

Ensiesitys: 19.10.2019 Residenztheater München

Oikeudet: S. FISCHER Verlag GmbH, Hedderichstraße 114,

D-60596 Frankfurt am Main

FALK RICHTER: *In My Room*

Ensiesitys: 15.1.2019 Maxim Gorki Theater Berlin

Oikeudet: S. FISCHER Verlag GmbH, Hedderichstraße 114,

D-60596 Frankfurt am Main

THOMAS KÖCK: *paradies fluten (verirrte sinfonie)*

Ensiesitys: 2.6.2016 Ruhrfestspiele Recklinghausen yhteistyössä Staatstheater Mainz

Oikeudet: Suhrkamp Verlag, Torstraße 44, D-10119 Berlin

ENIS MACI: *Mitwisser*

Ensiesitys: 24.3.2018 Schauspielhaus Wien

Oikeudet: Suhrkamp Verlag, Torstraße 44, D-10119 Berlin

Toimitukselta

Ympäröivän maailman muutoksen kourissa draamakirjallisuuden on usein vaikea pysytellä ajan hermolla ja uudetkin tekstit saattavat jo ensiesityksessä vaikuttaa valitettavan vanhentuneilta. Teatterin ajankohtaisuus on pyritty varmistamaan muun muassa siten, että teatterit ovat palkanneet ensembleensa draamatikkoja tai tilanneet kirjailijoilta useampien näytelmien sarjoja, jotka toteutetaan näyttämöille mahdollisimman tuoreina. Myös työryhmissä työstettävät tekstimateriaalit ja niiden pohjalta kirjoitetut näytelmät osuvat hyvin juuri kulloisenkin ajan keskustelujen ytimeen. Kiinnostavat ja katsojia puhuttelevat aiheet ja teemat eivät aina yksin riitä, vaan uudet sisällöt etsivät ja usein myös löytävät uudenlaisia ja kokeellisia muotoja. Tiedon tulva, Suomessakin ajankohtaiset aiheet sekä sirpaloitunut tarinankerronta heijastuvat myös tämän antologian teksteistä.

Olemme valinneet antologiaan saksankielisten näyttämöiden viime vuosien suosikkitekstejä, joita on myös esitetty käännöksinä eri puolilla maapalloa. Vuonna 2004 Nobel-palkinnon saanut Elfriede Jelinek tarkastelee assosiatiivisten lauseiden verkossaan, miten Jacquelin Kennedy Onassiksen elämää varjosti lehdistön ja etenkin valokuvaajien luoma julkisuuskuva. Näytelmä on yksi viidestä naisesta ja naiskuva kartoittavasta Prinsessadraamasta, joiden yhteisenä otsikkona on *Tyttö ja kuolema*. Tuottelias kirjailija ja kolumnisti Sibylle Berg aloitti neljän näytelmän sarjansa tämän kirjan nimeä kantavalla moniäänisellä, rap-riimitykseenkin taipuvalla monologilla, joka tavoittelee nuorten naisten tunteja maailmassa, jossa oman paikan löytäminen tuntuu mahdottomalta. Münchenin Residenztheaterissa dramaturgina työskentelevän Ewald Palmetshoferin runollisuuteenkin taipuvassa perhedraamassa on kaikuja jopa antiikin tragedioista; tosin näytelmän henkilöiden paha olo ja kommunikaatiokyvyttömyys kertovat vahvasti tästä päivästä. Sekä ohjaajana että draamatikkona kunnostautunut, kansainvälisesti tunnustettu Falk Richter on työryhmänsä kanssa pohtinut isäsuhdetta ja oman identiteetin rakentamista. Hän on

kirjoittanut keskustelujen pohjalta autobiografisia kohtauksia, joissa isät ja pojat saavat äänen, joka kantaa pitkälle Saksan viime vuosisadan historiaan. Nuoret kriitikoiden ja yleisön suosikit Thomas Köck ja Enis Maci varioivat rohkeasti kieltä, lainaavat ja siteeraavat nykymedioita ja niiden muotoa. Köckin näytelmä pohtii terävästi postkolonialistisen maailman ahdinkoa, kritisoi kapitalismia ja nostaa maailmaa uhkaavan ilmastokatastrofin seuraukset aivan uusiin ulottuvuuksiin. Macin näytelmä tutkii, mitä tietoa internetin sivustot antavat todellisuudessa tapahtuneista surmista. Teot tuntuvat hukkuvan tiedon tulvaan, eivät-kä silminnäkijät avaa suutaan, vaan vaikenevat ja myötäilevät yleistä mielipidettä.

Toivotamme antoisia lukuhetkiä uuden saksankielisen draaman parissa.

Helsingissä joulukuussa 2020

Jukka-Pekka Pajunen ja Merja Sainio

Kiitokset

Kiitämme taloudellisesta tuesta erityisesti Niilo Helanderin Säätiötä, jonka myöntämän apurahan turvin pystyimme aloittamaan antologian kokoamisen ja kääntämisen. Kiitämme taloudellisesta tuesta myös Itävallan Suomen suurlähetystöä, Sveitsin Suomen suurlähetystöä sekä tietenkin Goethe-Institutia. Erityinen kiitos Alexandra Stangille, jonka panos myös tämän kolmannen näytelmäantologian julkaisemisessa on ollut korvaamaton. Kiitämme Taideyliopiston Teatterikorkeakoulua, jonka aloitteesta ja rahoituksella Elfriede Jelinekin näytelmä on suomennettu. Lopuksi kiitämme vuosittaista, Saksan Mülheim a/d Ruhrin Stücke-festivaalin yhteydessä järjestettävää kansainvälistä kääntäjätyöpajaa, joka on vuodesta toiseen tarjonnut inspiraatiota ja innostusta.

NIILO HELANDERIN
SÄÄTIÖ

 Itävallan
suurlähetystö
Helsinki

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Sveitsin Suurlähetystö Suomessa

Elfriede Jelinek

Jackie

Tyttö ja kuolema IV

(Jackie. Der Tod und das Mädchen IV)

Suomennos

Jukka-Pekka Pajunen

Avustajat: Randy Taraborrelli, Elisabeth Veit, Roland Barthes jne.

Jackien pitää tulla näyttämölle Chanelin puvussa, ainakin luulen (teillä täytyy kyllä olla tosi hyvät perusteet, jos teette toisin!). Esikuvana voisi käyttää Central Parkissa otettua viimeistä valokuvaa, jossa Jackie istuu (yhdessä Maurice Tempelsmanin kanssa) penkillä popliinitakissa, päässään peruukki (koska hiukset ovat lähteneet kemoterapian vuoksi), silmillään aurinkolasit ja kaiken yllä peruukin peittävä Hermèsin huivi.

Hänen kaiken toimintansa täytyy ehdottomasti vaikuttaa vaivalloiselta. Kuvittelen, että hän vetää perässään kaikkia kuolleitaan, siis lapsiaan, no, sikiö ja kaksi kuollutta vauvaa eivät ole kovin painavia, mutta kuolleet miehet ovat, Jack, Bobby, Telis ("Ari"), siitä sitä painoa kyllä tulee, eikö niin?! Eli, miten sen nyt sanoisin, hän siis kiskoo kaikkia perässään kuin köydenvedossa. Tai kuin Volgan lautturi venettään. En voi valitettavasti tehdä tätä teille helpommaksi. No, vaaleanpunaisessa puvussa näkyvä veri ei ainakaan paina kovinkaan paljon, ja Jackin otsasta puuttuu joka tapauksessa aikamoinen pala. Näyttelijän täytyy kiskoa vaivalloisesti perässään (toisiinsa sidottuja?) kuolleita ja sen vuoksi puhuessa henki alkaa pikkuhiljaa ehtyä, huohotusta, kunnes näyttelijän on jossain vaiheessa keskeytettävä monologi, koska henki ei enää kulje. Näyttelijän päivän kunnon mukaan se tapahtuu toisinaan aiemmin, toisinaan myöhemmin. Ja sitten monologi onkin jo lopussa ja loppu.

Mutta te teette kuitenkin kaiken sitten aivan toisin.

JACKIE:

Painotan itseäni kuten vyötäröäni, jolle en pane paljoakaan painoa. En käytä painokankaita. Vyötäröni hankittiin painostuksella ja samalla se sai painostamatta painoarvoa. Ai niin, eikä, minä päätänkin juuri jotain olennaista ja päätän toisin: vyötäröäni ei saa painoarvottaa eikä sitä saa paljastaa. Kyseessä ei ole mitään sellaista, mitä minun mitenkään erityisesti täytyisi tähdentää tai täydentää. Minä vain roikun mekkosessani vai mikä se nyt onkaan, jota pikkutyöt yleensä yllään roikottavat. Minä olen naisessa elävä lapsi. Otan kohteliaasti kaikessa korkeudessaan vastaan, jos joku vastaan tuleva haluaa puhua kanssani vatsat vastatusten, ja pidän vastaisuudessaakin varsinkin pääni. Täytän koko aukeaman ja aukion. Minulle kelpaa hyvin, että minut on kehystetty kaikkiin niihin ihmisten kantamiin ja heidän mukanaan kulkeviin kuviin, koska minun ei tarvitse kantaa huolta mistään. Toisaalta toki huolehdin huolella huonekaluista ja koriste-esineistä. Vanha-amerikkalaista tyyliä, kruunattu kuin karieshammas Louis Seize -verhoilulla. Sitä sanottiin aikoinaan hyväksi mauksi, kuvitella! Ei ikinä. Paras olla kuvailematta mitään. Koska kukaan ei voi tietää, mistä kulhosta kuvitelmat ammennetaan köyhien soppakeittiössä. Minun piti ensin saada puolelleni minuun uskova kansa, joka ei puolestaan saanut minulta mitään vastalahjaksi. Kaikkeen pitää saada loistoa ja lumoa, paitsi itseensä, itse täytyy pysyä pelkästään pelkistettynä, siihen tosin tarvitaan äärettömän suurta pidättäytymistä ja julkeaa sävyttömyyttä, ja sitten on pysyttävä visusti vaiti, vaikka ilmestyisi paikalle kuin ihmeellinen Marian ilmestys. Sinällään ihme, että minunlaiseni ikoni pystyy puhumaan! On itse hallittava askelet, joita ihmiset kuulevat oven takaa ja jotka saavat heidät kangistumaan kauhusta. Sellaista se valta on. Se ei ole mitään lymyilyä vallan sivukamareissa, kuten lehdissä aina kuvataan. Valta itse riisuu turhat jäsenensä, keveät kuin vaatteet, ja näkymättömät kädet tarttuvat valtaan, kädet, jotka roikkuvat polviin saakka. Vallan näkee tai sitten sitä ei näe. Päättä täytyy liikuttaa kauniisti ja liittää sitten nämä liikkeet valokuvassa yhteen, kahlita ne, ottaa tavallaan panttivangeiksi. Kuin omat rakastajat ja rakastetut. Sen vuoksi Jackin lukemattomat rakastajattaret eivät haitanneet minua, sillä he eivät olleet haitaksi. On pidettävä itsestään kiinni, jotta saa myös muista

kiinni. On oltava hiljaa, mutta on myös oltava hiljaisuudessa äänekkäin, jotta saa poistettua muiden tuntemukset kuin sairaalta lääkkeen. Ihmiset tarvitsevat näitä tuntemuksia, koska heillä ei ole niitä, mutta silti he tuntevat ne. Niitä kuvaillaan heille jatkuvasti värikkäiden lehtien kahinassa, omien eritteiden kohinassa, ja se on vaarattominta mitä on, paitsi jos sattuu olemaan itse itsensä tiellä. Heidän vanhempansa saattavat kuolla, heidän lapsensa saattavat kuolla, heidän koiransa saattavat kuolla, mutta kun me kuolemme, silloin he heittävät kaikki omat surunsa samaan syssyyn kuin kivet yhteen kasaan, kohottavat kuononsa ja ulkovat. He eivät kykene polkemaan paikallaan, ja vielä kyvyttömämpiä he ovat polkemaan meitä. He haluavat mieluiten liittyä meihin ja olla kuin me. Ja se mitä he eivät ole, sen he haluavat ehdottomasti kuulla kuvailtuna, mutta sen pitää olla jotain tuttua, sillä muuten he eivät ymmärrä siitä mitään. Ja miksi pitäisikään? Pitäisikö meidän elää heidän myötäan ja vuokseen? Jotenkin loogista, että laukaus lopetti myötäelämisen. Eipäs, laukauksestahan se vasta alkoi! Katsovat kohdettaan kiinnostuneina kuin katsoisivat itseään peilistä, niin, sitähän ihmiset aina tekevät. Katsovat meitä, mutta näkevät todellisuudessa itsensä meissä. Minunlaiseni helmi pääsee oikeasti oikeuksiinsa olemalla poissa. Vaikka minut voikin nähdä kaikkialla. Jakkutakkia käytän päivisin. Ostan niitä tusinoittain, vaikken saa niistä paljousalennusta. Olen olemassa korostamalla ja koristelemalla. Mitä en siis tee vyötärölleni. Sitä ei ole korostettu, eikä hiuksiani ole kovetettu. Ne on lakattu. On minulla myös peruukki, vaikka olen aina kieltänyt sen olemassaolon. Joan, se viinasieppo, juorusi siitä, tosin se rapajuoppo sysättiin sitten syrjään, mikä on sinällään yksi korvaamisen muoto. Ja ihan syystä! Vaikka Joan on kyllä ainoa, joka tuotti vastuullisia jälkeläisiä. Ethel puolestaan sai aikaiseksi jotakuinkin pelkkiä vastuuttomia jälkeläisiä. Minä sitten yhtä sun toista. Ainakin vaakakupit pysyivät tasapainossa. Yksi on enää jäljellä, mutta tytär onkin sitten ihan kelvollinen totuuden torvi. Elää töräytelläkseen minusta ja isästään, eikä hänen meitä tarvitse pelastaa, sillä meidät on jo pelastettu, eikä muutenkaan, sillä meillä on ollut elämässä todella paljon tekemistä. Töräytelkööön vaikka sen vuoksi, että me olimme olemassa. Ainakaan hän ei kerro toisten ihmisten elämäntarinoita. Joan oli meistä sievin, mutta samalla

vähäisin. Teddy on kyllä myös varsinainen ääliö. Kun me vielä olimme olemassa ihmisinä, meitä kutsuttiin persoonallisuuksiksi, vaikka Teddy ei ole edes sitä. Sen takia hän on vielä elossa. Eikä mitenkään huonosti. Menee ja hukkuu naidessaan – siis oikeasti! No, siis pelkästään se pikkusihteerikkö hukkuu, ei Teddy. Hän on tainnut päästä nopeasti pinnalle silloin kun auto upposi ihan yhdessä humauksessa. Aivan kuin auto olisi ollut valas, jonka piti kulkea nopeasti maalta mereen, koska kalastajat olivat sen perässä salama-laitteineen. Pieni vaaleaverikkö, kalarukka Mary Jo jäi veteen. Niin. Teddy oli valitettavasti viimeinen mahdollisuutemme, ainoa joka oli hengissä, mutta ei hän tarttunut tarjottuun ongenkoukkuun, vaan valitsikin aivan toisin. Sitten perheen urat lopettivat urkenemisen. Muutuin käskystä patsaaksi, jonka päälle verinen mies lyhyistyy, mies jonka viime hetkien kasvot pysyvät varmasti kaikkien muistoissa. Ihmiset voivat, ja taas tämä sana tulee: kovettua, ja samalla kuitenkin joutua syrjään sysätyksi, syrjäytetyiksi, ja sitten he katoavat, katsokaa vaikka, miten Joanille kävi. Minun mieheni katosi ja jäi ikuisesti haavan jättämäksi arveksi, jossa loistaa iäisesti meistä muistuttava valo, minäkin olen siinä arvessa kuolleiden lasteni kanssa. Johnjohnia ei valitettavasti päästetty enää myöhemmin mukaan, koska hän ei ollut osallistunut palvelukseen. Sotilashautausmaalle kelpuutetaan ainoastaan palveluksessa olleet! Nyt hän on tuhkana meressä, ja America's Cupin venekunnat purjehtivat hänen lävitseen, eikä sekin ole ihan mukavaa? Ei ensiapupoliklinikallakaan ole suoranaisesti mukavaa, sillä meille on käynyt siellä melkein joka kerta huonosti. Suuri yleisö reagoi molempiin samalla tavoin, siis sekä katoamiseen että pinnalle pulpahtamiseen. Ei yleisö mitenkään neutraalia ole, se ilmoittaa olemassaolostaan olemalla valtaisan vaativa mittatikku, joka mittaa meitä, valtiaita, jotka syöksähdämme omaan kuvajaiseemme ja usein myös sen ohi, koska olemme tehneet mittausrvirheen emmekä sitten enää koskaan pääse irti kuvajaisistamme. Jotenkin en vain pysty asettamaan yleisön nähtäville kuvaa murskautuneesta päästä, josta aivot valuvat syliini, vaikka yleisöllä on oikeus jokaiseen yksityiskohtaan. Lääkärit oivaltavat sen, samoin tiedustelupalvelun miehet. Heidän on ymmärrettävä kaikkia meidän tekemisiämme, vaikka emme itse ymmärtäisikään. Voi Jack, voi Jack, rakastan sinua, minä

Ympäröivän maailman muutoksen kourissa draamakirjallisuuden on usein vaikea pysytellä ajan hermolla ja myös uudet tekstit saattavat jo ensiesityksessä vaikuttaa valitettavan vanhentuneilta. Antologiaan JA NYT: MAAILMA! on valittu saksankielisten näyttämöiden viime vuosien suosikkitekstejä, jotka tuovat esiin ajankohtaisia ja katsojia puhuttelevia aiheita. Näytelmäkirjailijat ovat tarttuneet rohkeasti kokeellisiin ja yllättäviinkin muotoihin – toki kadottamatta tarkkanäköisyyttä sisällön suhteen.

*Mitä väliä. Mä olen nuori.
Huomenna se alkaa.
Huomenna maailma!*

ISBN 978-952-94-4050-4 (nid.)
ISBN 978-952-94-4051-1 (EPUB)

9 789529 440504